

**AVRUPA BİRLİĞİ KOMİSYONU ADINA HAZIRLANAN
TÜRK YARGISININ ETKİNLİĞİ VE CEZA ADALET SİSTEMİ
BAŞLIKLIL RAPOR HAKKINDA DEĞERLENDİRME**

Avrupa Birliği Komisyonu adına 17 – 21 Ocak 2011 tarihleri arası Türkiye’de bir inceleme gezisi yapan istişare ziyaret heyetinin üyesi İtalyan hâkim Luca Perilli tarafından hazırlanan “ *Türk Yargısının Etkinliği ve Ceza Adaleti Sistemi* ” başlıklı rapor; Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü tarafından tercüme ettirilerek, bilgi edinilmesi için Ankara Barosu Başkanlığı’na, Baro Başkanlığınca da bir değerlendirilme çalışması yapılması için Yasa İzleme Kurulu’na gönderilmiştir.

Yasa İzleme Kurulunun, konu ile ilgili çalışma yapmak üzere oluşturduğu alt komisyon, Av. Savaş Özdağ, Av. Bülent Nuri Kurdoğlu ve Av. Fennur Güçlü’nün çalışmalarıyla tespit ve değerlendirmelerini aşağıda sunmuştur:

I. RAPORUN HAZIRLANMA AMACINA YÖNELİK OLARAK;

A) Giriş bölümündeki açıklamalara bakılırsa, incelemeye konu rapor, Türk adalet sisteminin etkinliği ile ceza alanında ve adli eğitimler konusunda kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmeye yönelik olup; Avrupa Etkin Yargı Komisyonu’nun (CEPEJ) 2010 tarihli raporunda yer alan veri ve tespitlerin güncellenmesine duyulan ihtiyaç sebebi ile hazırlanmıştır. Raporu hazırlayan Perilli, 2010 tarihli CEPEJ raporunun, 2008 yılı verilerine dayandığını, oysa Türkiye’de özellikle 2010 yılı içerisinde yüksek mahkemelerde artan iş yükünün dava yığılmasına yol açtığını, bu durumda CEPEJ raporunun referans olarak alınamayacağını kaydetmektedir.

B) Avrupa Birliği, bünyesine dâhil olacak ülkelerdeki yargı bağımsızlığını teminat altına alacak kurumsal düzenlemelerin mevcudiyetini ve bunların uygulamaya yansımaları takip etmekte; bu amaçla, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından düzenli olarak ilerleme raporları yayınlanmakta, ayrıca Komisyon tarafından görevlendirilen uzmanlarca, istişare ziyaret raporları düzenlenmektedir.

Türkiye’nin Avrupa Birliği adaylığının, 10–11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi’nde tescil edilmesinin ardından, 4 Aralık 2000 tarihinde, Katılım Ortaklığı Belgesinin de onaylanması ile birlikte, Türk Yargısının periyodik biçimde ilerleme raporlarına konu olduğu, keza 2003 yılından bu yana istişare ziyaret raporlarının düzenlendiği görülmektedir.

Dolayısıyla, incelememize konu istişare ziyaret raporunu, Avrupa Birliği Komisyonu’nun mutad uygulaması olarak kabul etmek mümkündür. Ne var ki, raporu hazırlayan uzmanın (Perilli), raporun hazırlanma amacını, Avrupa Etkin Yargı Komisyonu’nun (CEPEJ) 2010 tarihli raporunu güncelleme ihtiyacı olarak ifade etmesi üzerinde biraz durmak gerekir.

CEPEJ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Konseyi’nin tavsiye kararları doğrultusunda, üye devletlerde yargının etkinliğini ve işleyişini iyileştirmek, bu amaçla hazırlanmış mekanizmaların uygulamaya konulmasını geliştirmek için Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 2002 / 12 sayılı kararı ile 12 Eylül 2002 tarihinde oluşturulan ve 47

üye devletten gelen uzmanları ile iki yılda bir “ *Avrupa Adalet Sistemleri, Yargının Kalitesi ve Etkinliği* ” konulu rapor yayınlayan bir kuruluştur.

Uzman Perilli'nin güncellenmeye ihtiyaç gösterdiği rapor, CEPEJ'in 25 Ekim 2010 tarihinde yayınlanan son çalışması olup, 45 ülkenin karşılaştırmasını içermektedir. Oysa Perilli, kendi raporunda, Türkiye dâhil yalnızca 5 ülkenin rakamlarını karşılaştırmaktadır. Üstelik Türkiye dışında mukayese edilen 4 ülkenin nasıl seçildiği belirsiz olup; Avrupa Birliği'ne 2004 yılında giren Polonya'nın karşılaştırmaya neden dâhil edildiği kadar, Avrupa Birliği standartlarını temsil ve tayinde başat güç olan Almanya'nın, çalışmada yer almaması da izaha muhtaçtır.

Öte yandan, 25 Ekim 2010 tarihli rapor, 2008 yılı verilerine dayanmakla beraber; CEPEJ çalışma gurubu, “Avrupa Yargı Sistemleri 2012” raporu hazırlıklarına da başlamış ve bu amaçla, 10–11 Mayıs 2011 tarihinde, Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Bir başka deyişle, CEPEJ 2010 raporundaki değerlendirmelerin, 2012 raporunda zaten güncellenmesi söz konusudur.

Şu durumda, incelemeye konu istişare ziyaret raporunu, mevcut CEPEJ 2010 raporuna alternatif bir belge olmaktan ziyade, müstakbel CEPEJ 2012 raporu için kısıtlı veriler ve aşağıda değinileceği şekilde hatalı değerlendirmeler içeren bir ön çalışma olarak görmek gerekir.

II. İZLENEN YÖNTEM İLE İLGİLİ OLARAK;

A) Perilli, raporunu hazırlarken, 4 günlük Türkiye ziyareti sırasında yaptığı görüşmeler ile ziyaret öncesi ve ziyaret sırasında Türk mercileri ve Avrupa Birliği Komisyonu tarafından temin edilen dokümanlardan faydalandığını belirtmiştir.

B) Ziyaret sırasında görüşülen Türk mercilerinin isimlerine ilişkin olarak raporda yer verilen uzun liste; Türkiye ziyaretinin kısalığı ve bu görüşmelere eşlik eden bakanlık yetkililerinin, sadece mihmandarlık / tercümanlık yapmayıp, görüşülecek kişi ve kuruluşları belirleyen ve nezaret eden konumunda olduğu gerçeği ile birlikte ele alındığında; raporu hazırlayan uzmanın, sahada şahsi gözlemlerine dayalı bir alan araştırmasından ziyade, kendisine sunulan bilgi ve dokümanları esas alan bir masa başı çalışması yaptığını ortaya koymaktadır.

Uzmanın, biraz aşağıda değineceğimiz şekilde, çalışmasının geneline hâkim olan ve özellikle, Türkiye'de yargının teşkilatlanmasına ilişkin bölümde yaptığı değerlendirmelerinin temelinde de, raporun hazırlanmasında izlenen bu hatalı yöntemin yattığı düşünülmektedir.

Oysa Türk Yargısının etkinliği ve ceza adaleti sistemini incelemeyi amaç edinmiş bir çalışmanın, geniş bir zaman dilimi içinde ve uygulayıcı bir gurupla yürütülmesi beklenirdi. Bu bağlamda, rapordaki araştırma konusu ile ilgili yeterli sayıda ihtisas kurul ve komisyonları ile uygulayıcıyı bünyesinde barındıran bir merkez konumundaki Ankara Barosu ile müşterek çalışma yürütülmesinin düşünülmemesi, raporu sakatlayan çok ciddi bir eksikliklerdir. Mamafih, bu eksikliğin, siyasi / bürokratik mekanizmalar ile Avrupa Birliği organları arasındaki uyuma gölge düşürmemeyi hedefleyen bilinçli bir tercihten kaynaklandığı rahatlıkla tahmin edilebilir.

III. İÇERİK HAKKINDA;

A) 51 sayfa hacmindeki raporda ele alınan konular, “*Adli Sistemin Etkinliği*”, “*Ceza Adaleti Sistemi*” ve “*Adaletin Kalitesi ve Hizmet İçi Eğitim*” isimli üç konu başlığı altında toplanmış ve son bölümde de karşılaştırmalı tablolar sunulmuştur.

Raporun ağırlıklı bölümünü oluşturan “*Adli Sistemin Etkinliği*” başlığı altında, hâkim ve savcılarının performanslarına odaklanılmış, bu cümleden olarak, davaların hükme bağlanma ya da rapordaki ifade ile temizlenme oranları incelenmiş, iş yükünün azaltılmasına ilişkin teklifler sunulmuştur.

“*Ceza Adaleti Sistemi*” başlığı altında, Adli Tıp Kurumu üzerinden, bilirkişilik müessesesi ile ilgili değerlendirme ve öneriler yapılmış, adli kolluğun çalıştırılması istenmiş, yargılama öncesi tutukluluğa ve adil yargılamaya ilişkin eleştiriler getirilmiştir.

Nihayet, “*Adaletin Kalitesi ve Hizmet İçi Eğitim*” başlığı altında da, hâkim ve savcı eğitiminde, Türkiye Adalet Akademisi’nin önemi vurgulanmış, bu kurumun yapısının güçlendirilmesi gerektiği açıklanmıştır.

B)

1. Mekanik bir üslûbun hâkim olduğu raporda, Türk yargı sistemi değerlendirilirken, başlıca sorun, mahkemelerin iş yükü ve yargılama sürelerinin uzunluğu olarak gösterilmiş; karşılaştırmalı tablolar ve yoğun istatistiksel veriler ile de bu vurgu güçlendirilmek istenmiştir.

Oysa içinden geçilen süreçte, Türk Yargısının temel sorunu, siyasallaşarak bağımsızlığını ve tarafsızlığını kaybetmiş olmasıdır. İronik biçimde, Avrupa Birliği uzmanının da, yargı bağımsızlığı ilkesi üzerinde açıklamalar yaparak rapora giriş yapmasına rağmen; raporun hazırlandığı tarihten yalnızca 5 ay önce gerçekleşen anayasa referandumu ile Anayasa Mahkemesi ve HSYK’nın yapısında getirilen değişiklikleri, değerlendirmeye hiç konu etmemesi, bu bakımdan çok manidardır. Bu yaklaşım, Avrupa Birliği müktesebatı ile de açıkça çelişmektedir.

Gerçekten, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin, Hâkimlerin Bağımsızlığı, Verimliliği ve Rolü Hakkında 94 / 12 sayılı Tavsiye Kararının 1(2)c maddesinde, “*Hâkimlerin seçimi ve kariyerleri hakkında karar verecek makam, idare ve hükümetten bağımsız olmalıdır. Bu makamın bağımsızlığını sağlamak amacıyla üyelerinin yargı tarafından seçilmesi ve çalışma usullerinin de bizzat söz konusu makam tarafından belirlenmesi gerekir*” denmiş;

Keza, 10.07.1998 tarihli Yargıçların Statüsü Hakkında Avrupa Şartı’nda, hâkimlerin seçimi atanması, tayini, kariyer ilerlemeleri ve meslekten ayrılmaları ile ilgili her kararın, yasama ve yürütme organından bağımsız bir organ tarafından alınması öngörülmüş;

Nihayet, Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi’nin 10 / 2007 sayılı, *Toplumun Hizmetinde Yargı Konseyi Görüşü* başlıklı düzenlemesinde de, yargı kurulu üyelerinin, aktif politikadan uzak olmasının şart olduğu vurgulanmış, parlamento ve hükümet üyelerinin, bu kurulda yer almaması istenmiş, yargıdan gelen üyelerin seçiminde yasama ve yürütme organlarının etkisinin olmaması gerektiği açıklanmıştır.

Hâl böyle iken, 12 Eylül 2010 tarihli anayasa referandumu ile

Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı 11'den 17'ye çıkarılmış, TBMM'ye de (meclis çoğunluğunu elinde tutan irade şeklinde okumak gerekir¹) 3 üyeyi seçme yetkisi verilmiş,

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun üye sayısı da 7'den 22'ye yükseltilmiş, Adalet Bakanı ve Müsteşarının, kuruldaki yerleri ise korunmuştur.

Referandumun ana hedefi, Anayasa Mahkemesi ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndaki üye profilini değiştirmek; daha doğrusu, siyasal iktidar ile uyumlu yeni üyeler ile bu organlarda hâkimiyeti elde etmektir².

Hemen belirtelim ki, getirilen değişiklik ile HSYK üyelerinin seçiminde, Avrupa Birliği müktesebatının yukarıda andığımız düzenlemelerine ilk bakışta uygun gözükecek şekilde, Yargıtay, Danıştay ve Adalet Akademisi mensupları ile adli ve idari yargıda görev yapan hâkim ve savcılara söz hakkı verilmiş olması da, gerçekte aldatıcıdır. Zira kendilerine seçme yetkisi verilen bu organlarda görev yapan hâkim ve savcıların atanmalarında dahi siyasal iktidarın belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır.

Nitekim artan iş yükü gerekçe gösterilerek, Yargıtay ve Danıştay'ın da üye sayısının yasal düzenleme ile artırılmasını müteakip; HSYK tarafından göreve getirilen 160 yüksek mahkeme üyesinin blok halinde hareket etmesi, katıldıkları her oylamada aynı yönde oy kullanmaları; bir hükümet üyesinin, bu blok oylar ile seçilen Yargıtay ve Danıştay Başkanları için gizlemeye gerek görmediği sevinci, yargıda siyasallaşmanın tartışmasız kanıtlarıdır.

YARSAV ve Demokrat Yargı Derneği³ gibi yukarıda değinilen seçim sürecine müdahil ve muhalif yargı mensubu oluşumlarını da, Türkiye'deki görüşme programına dâhil eden hâkim formasyonlu, Avrupa Birliği uzmanının; yargı bağımsızlığını yok eden bu süreçten habersiz olduğunu düşünmek ise çok iyimser bir yorum olur.

Türkiye gibi Avrupa Birliği'ne aday Sırbistan'da, benzer şekilde, Yüksek Yargı Konseyi'nin, siyasal iktidar tarafından ele geçirilmesi karşısında, Venedik Komisyonu dâhil, Birlik organlarının, yargı bağımsızlığı ile ilgili endişelerini dile getiren raporları hatırladığında; Türkiye'ye yönelik suskunluğun izahı, ancak siyasi mülâhazalar olabilir.

Raporun genelinde temel hukuk ilkelerinden bir kısmı yönünden incelemeler ve öneriler yer almış olmakla birlikte özellikle **bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkı, yargılama sırasında savunma haklarının gözetilmesi, silahlığın eşitliği ilkesi** gibi ilkelerin Türk yargısı açısından uygulanıp uygulanmadığı hususu yeterince irdelenmemiştir.

2. Yargı bağımsızlığını göz ardı eden raporun ikinci temel eksikliği; yargı kurumunu hâkim ve savcılardan ibaret sayan bir anlayışla, avukatlar ile ilgili ayrı bir konu başlığına ve

¹ Aslında, Cumhurbaşkanını da aynı irade belirlediği için; siyasal iktidar, yüksek mahkemenin bütün üyelerinin seçiminde doğrudan / dolaylı söz sahibi olmaktadır.

² Siyasal iktidarı elinde tutan partinin, 2008 yılında, Anayasa Mahkemesi'nde görülen davada, yalnızca bir oy farkı ile kapatılmaktan kurtulduğu hatırlanırsa, üye sayılarının artırılması ile hedeflenen neticenin önemi daha iyi anlaşılır.

³ Demokrat Yargı Derneği eş başkanının, HSYK üyelerinin seçiminde yaşananlar ile ilgili olarak kaleme aldığı kitap; siyasal iktidarın, seçimlerdeki hegemon etkisini, içeriden, çok çarpıcı bir dil ile anlatmaktadır.

değerlendirmelere yer vermemiş olmasıdır⁴. Sistemin saç ayaklarından birinin ihmal edilmesi; sadece yapılan tespitleri değil, önerilen çözümleri de zaafa uğratmaktadır.

Nitekim raporda, ana sorun olarak ele alınan iş yükünün⁵ azaltılmasına ilişkin çözüm önerilerinin, -kanun yollarına başvuruları harca bağlamak suretiyle başvuru sayısının azaltılmasının hedeflenmesinde olduğu gibi- doğru karardan ziyade hızlı kararı önemsemiş gözükmeleri; avukatların sistem içindeki hayati rollerinin ihmal edilmesi ile yakından ilgilidir.

CEPEJ raporundan hareketle, 100.000 nüfus başına, mahkeme ve mahkemelerin kurulu olduğu yer bakımından, Türkiye'nin, karşılaştırmaya dâhil edilen Avrupa Birliği'ne üye ülkelerden açık ara önde olduğu tespiti yapıldıktan sonra, çözümlerden biri olarak da, hâkim ve savcı açığının ikmaline vurgu yapılmaktadır⁶. Buna mukabil, derdest davaların ancak % 30'unda, tarafların kendilerini avukatla temsil ettirdikleri, geriye kalan büyük dilimin, yargının işleyişini bilen bir uzman yardımıyla faydalanmadığı, bunun da yargılamanın uzamasının temel sebeplerinden biri olduğu nedense görülmektedir.

Adaleti, yargının etkinliğine (!) feda eden bir anlayış; doğal olarak, avukatla temsil edilme mecburiyetini de, çözümlerden biri olarak önermeyecektir⁷. Ancak, arabuluculuk kurumunun, raporda ayrı bir başlık altında kutsanması⁸, ironik olmuştur.

3. Avrupa Birliği müktesebatını uygulamak adına, temel yasalar değiştirilirken, Cumhuriyetin başlarına kadar giden uzun bir dönemin devasa içtihat birikimi, maalesef yok edilmiştir. Hafızası olmayan bir hukuk tatbikatı yaratılırken, geçiş dönemi yasaları da son derece özensiz hazırlanmış, böylece aynı davaların, defalarca mahkemelerin önüne gelmesine sebebiyet verilmiştir. Bu durumun yarattığı iş yükünü⁹ göremeyen uzmanın; resmi yanlış çıktığını gösteren bir değerlendirme de, hizmet içi eğitime yapılan kuvvetli vurgudur. Bununla, hizmet içi eğitimin önemini yadsıdığımız düşünülmemelidir. Ancak, hizmet içi eğitimden önce, mesleğe kabul aşamasına kadar, hâkim ve savcı adayının nasıl yetiştiği hususu daha büyük önem taşımaktadır.

Zira yerel mahkeme kararlarında yapılan adli hatalar sebebiyle, temyiz edilen dosyaların % 40'ının Yargıtay tarafından bozulduğunu gösteren istatistikler; hâkim ve savcılarının yetersiz biçimde mesleğe kabul edildiklerini net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Almanya'da avukat olabilmek için gereken süre, ortalama 8 yıl¹⁰; en basit suçların yargılama sürecinin yapıldığı sulh ceza mahkemelerinde hâkim olabilmek için gereken süre, 12 yılı aşmaktadır. Türkiye ise bu süreler, avukatlık için 5, hâkim ve savcılık için 6 yıldır.

⁴ Oysa 2010 tarihli CEPEJ raporunda, avukatlar ve hatta noterler ile ilgili müstakil başlıklar altında, kapsamlı değerlendirmeler bulunmaktadır.

⁵ Belirtelim ki, karşılaştırmaya dâhil edilen ülkelere ilişkin rakamlar, Türkiye'deki mahkemelerin iş yükü ile davaları sonuca bağlama oranlarının, bu ülkelerden çok da farklı olmadığını göstermektedir.

⁶ Mahkeme sayısı ile hâkim sayısının aynı şeyler olmadığı belirgindir. Ama bu alandaki istatistikte de, Türkiye; Fransa, İtalya ve İspanya'dan geride değildir.

⁷ Nitekim raporda, davaların çoğunluğunda tarafların avukat yardımı almadığı tespiti yapılmakta, ama çözüm olarak, mahkemelerde, amacı bilgilendirme olan danışma masalarının kurulması önerilmektedir.

⁸ Üstelik raporda, avukatların da arabulucu olabilmeleri teklif edilmektedir.

⁹ Asliye ceza ve sulh ceza mahkemelerinin iş yükünün yaklaşık % 15 ilâ % 20'sini, bu davalar oluşturmaktadır. Yasalara eklenecek geçici maddeler ile bu yasalar yürürlüğe girmeden önce hükme bağlanan dosyalar hakkında karar verme yetkisinin Yargıtay'a devredilmemiş olması, bu menfi sonuca yol açmıştır.

¹⁰ Lisans eğitimi, 4-5 yıl; staj, 2 yıl; lisans eğitimi sonunda kazanılması gereken 5 ilâ 8 yazılı ve sözlü sınav ve bu sınavlarının sonuçlarının alınması için beklenen 1-1,5 yıllık süreler söz konusudur. Tıpta uzmanlık sınavından

Şu halde, hukuk eğitiminde kalitenin arttırılmasını sağlayacak daha köklü düzenlemeler getirilmeli ve işe, hukuk fakültelerindeki lisans programlarının süresini, 4 yıldan 6 yıla çıkartılarak başlanması düşünölmelidir. Hâkimlik ve avukatlıkta, staj sürelerinin aşamalı olarak uzatılması¹¹ keza stajlarının son bölümlerinin de, hâkim yardımcılığı ve avukat yardımcılığı şeklinde, uygulamanın içinde geçirilmesi seçeneği değeriendirilmelidir. Ayrıca, avukatlık ve hâkimlikte uzmanlaşmayı teşvik edici yasal düzenlemeler de planlanmalıdır.

Uzmanın, raporunda öngördüğü hizmet içi eğitim, kalitenin yükseldiği böyle bir temel üzerinde ancak verimli olur.

4.Raporda, yargı bağımsızlığı, hâkimin, savcıdan bağımsız olması gibi algılanmakla beraber; mahkemelerin bütçesinin, savcılıklardan ayrılması; hâkimlerin ve savcılarının aynı binada çalışmamaları; savcılarının kürsüde bulunmamaları ve mahkeme salonuna, hâkimler ile aynı kapıdan girmemeleri gerektiğine ilişkin değeriendirmeler yerindedir.

Ne var ki, hâkimler, kendi meslektaşlarına karşı da bağımsız olabilmelidir. Dolayısıyla, raporda, mahkemelerin birleştirilmesi ve sonrasında da, mahkeme başkanlıklarının oluşturulmasına ilişkin öneri; hâkimlerin, başkana karşı sorumlu olması anlamına gelir ki, başkan ile hâkimin uyuşamadığı durumlarda, dosyaların başka hâkimlere verilmesi gibi yargı bağımsızlığını ortadan kaldıran ve tabii hâkim ilkesini zedeleyen riskler ortaya çıkar.

5. İş yükünü azaltarak, Yargıtay'ı bir ilk derece mahkemesi görünümünden kurtarmak ve gerçek bir içtihat mercii haline dönüştürmek adına, raporda sihirli bir formöl olarak önerilen istinaf mahkemeleri konusu, ayrı bir başlık altında değeriendirilmeyi hak etmektedir.

Türk hukukunda, 1879 tarihli Mehakim-i Nizamiyenin Teşkilat Kanunu Muvakkati ile ilk derece mahkemeleri ve Yargıtay arasında kurulan ve cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında kaldırılan istinaf mahkemeleri, hukuk uygulamamıza yeniden girmek üzeredir. Yasal ve hatta fiziki alt yapısı oluşturulmuş olmakla birlikte; istinaf mahkemelerinin, hukuk sistemimize getireceği etkilerin yeterince değeriendirildiği söylenemez. Zira çok boyutlu bir bakış açısı ile konu ele alınmamakta, iş yükünün azalacağı kesin veri olarak kabul edilmektedir.

Oysa istinaf uygulamasının, maddi meselelerin yeniden ele alınması yüzünden, yargı sistemini hızlandırmak bir yana daha da hantallaştıracağına ilişkin doktrinde yoğun eleştiri ve itirazlar da mevcuttur

Ancak, üzerinde durmak istediğimiz husus, istinaf mahkemelerinin hukuk birliğine verebileceği zarar tehlikesidir. Bölge mahkemeleri olarak teşkilatlanması öngörölen bu mahkemelerin, süreç içinde bölge Yargıtaylarına dönüşme riski çok yüksektir. Bir başka deyişle, ülkenin farklı coğrafyalarında, aynı hukuki meselenin farklı değeriendirmelere konu olması pek mümkündür ve bu farklılığın yarattığı çelişkilerin, yargı yolunun en tepesindeki Yargıtay'a götürölerek düzeltilmesi imkânı, çoğu zaman olmayabilecektir. Hukuk birliğinin kalmadığı yerde, devlet de olmaz.

daha zor olduğu kabul edilen bu sınavlarda, adayların iki hakları bulunmakta, başaramayanların, hukuk hayatları ise sona ermektedir.

¹¹ Avusturya'da staj süresi 5 yılı bulmaktadır.

IV. RAPORDAKİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN İNCELENMESİ:

STRATEJİ PLANI GELİŞTİRİLMESİ HAKKINDA TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığını ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunu işbirliği içerisinde adli sistemin etkinliğinin yönetimi, izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla ortak bir strateji çerçevesi ve akabinde buna yönelik strateji planları geliştirmesini tavsiye etmektedir.

Adli sistemin yönetimi ve değerlendirilmesi için strateji planı geliştirilmesi konusunun bugüne kadar Türkiye’de ele alınmamış olmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi devletçi ekonomik düzenden liberal ekonomik sisteme geçiş devletin artık her alanı planlamasına gerek olmadığı gibi yanlış bir düşüncenin oluşmasına neden olmuştur. İkincisi ise adalet sisteminin planlanmasını gerektirecek bir alan olmadığı düşüncesi bugüne kadar kırılmamıştır. Adalet sistemine yönelik stratejik planların hazırlanması konusunda adalet sisteminin temel taşı olan hâkim ve savcılar da bugüne kadar bu planları yapacak Adalet Bakanlığı’nı yeteri kadar harekete geçirme konusunda duyarlı olmamışlardır. Yurt dışına bakanlıkça gönderilen ve Avrupa’daki adalet sistemini yakından görme fırsatını yakalayan hâkim ve savcılar bile bu konuda bir çalışma yapılması için ısrarcı olmamışlardır. Adalet sisteminin diğer ayağı olan avukatların meslek örgütü Türkiye Barolar Birliği ve onun iki önemli üyesi olana Ankara ve İstanbul Baroları da stratejik plan hazırlanması konusunda Adalet Bakanlığı’na öneri götürmemişlerdir. Stratejik planın hazırlanması konusunda sadece Adalet Bakanlığı’nın değil Türkiye Barolar Birliği’nin ve baroların da katkısının alınması da rapora dâhil edilmeliydi.

HÂKİM VE SAVCILARIN VE ADLİ SİSTEMİN BÜTÜNÜNÜN PERFORMANSINI ÖLÇMEYE VE DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığı mahkemelerin ve bir bütün olarak adli sistemin performansını değerlendirmek amacıyla üretkenlik ve temizlenme oranları gibi güvenilir göstergeler belirlemelidir.

Adalet Bakanlığı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, yığılan davaları eritmek ve yeni gelen davalarla etkin biçimde başa çıkabilmek amacıyla gerekli insan kaynaklarını ve maddi kaynakları değerlendirmek amacıyla, davaların karmaşıklığına bağlı olmak kaydıyla, davaların sonuçlandırılması için ortalama süre kriterleri gibi güvenilir kıyas kriterleri belirlemelidir.

Adalet Bakanlığı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, yukarıda anılan göstergeleri, bazı mahkemelerin giderek artan işgücüyle sürdürülebilir biçimde başa çıkabilmelerini temin etmek amacıyla insan ve finans kaynaklarının artırılması, mahkemelerin bölgelerinin belirlenmesi ve mahkeme ihtisaslaşmasının daha da geliştirilmesi konusunda yardımcı olacak biçimde göz önünde tutmalıdır.

İstinaf mahkemeleri acilen kurulmalıdır.

İdari yargının verimliliğini artırmak amacıyla yukarıda belirtilen kriterler benimsenmelidir.

İlk derece mahkemelerindeki hâkim ve savcı açığı kapatılmalıdır.

Tavsiye edilen mahkemelerin ve bir bütün olarak adli sistemin performansını değerlendirmek amacıyla üretkenlik ve temizlenme oranları gibi güvenilir göstergeler kullanılması konusunda raporu hazırlayanlar **(Temizlenme Oranı (%)) = biten davalar / yeni açılan davalar x 100)** formülünü önermektedirler.

Adalet Bakanlığı ise **(Dava devir oranı = biten davaların sayısı / süre sonunda görülmeyi bekleyen dava sayısı)** formülünü kullanmaktadır. İstatiksel olarak hangisinin doğru sonucu verdiğinin araştırılmasından sonra kullanılacak formül konusunda karar verilmesi daha doğru olacaktır.

Rapor davaları eritmek ve yeni gelen davalarla etkin biçimde başa çıkabilmek amacıyla davalara ortalama süre kriterleri gibi güvenilir kıyas kriterlerinin belirlenmesini önermektedir. Yargılamanın nasıl yapılacağını belirleyen usul kanunlarımız dava açıldıktan sonra ilk duruşmaya kadar dava dosyasının hâkimin karar verebilecek derecede tamamlanmasını amaçlamaktadır. Ancak gerek usul kanunlarımızdaki bu hükümlerin yeterli etkinlikte uygulanmaması gerekse Yargıtay'ın bu konuda fazla esnek ve çelişkili kararlar vermesi gereksiz sayıda duruşma yapılmasına neden olmaktadır. Yeni hazırlanan ve yürürlüğe girmeyi bekleyen Hukuk Muhakemeleri Kanununun uygulanması esnasında da benzer bir uygulama içine girilirse bir davanın sonuçlandırılması konusunda belirlenecek her türlü ortalama süre kriterine uyulması ve bu şekilde davaların eritilmesi mümkün olmayacaktır. Raporda bu konuya hiç değinilmemiştir. Bu konunun özellikle usul hukuku alanında tartışılması gerekmektedir.

İstinaf mahkemelerinin kurulmasının davaların yığılmasını önlemesi konusunda yukarıda belirttiğimiz usul hukuku sorunları ile yakın ilgisi bulunmaktadır. İstinaf mahkemeleri önlerine gelen ilk derece mahkemelerinin verdiği kararları ne yönden inceleyecekleri konusunda yeni hazırlanan HMK'da düzenlenmiş olan yetkilere bağlı kalmaz ve Yargıtay gibi uzun vadede sorun oluşturacak kararlar vermeye başlarsa istinaf mahkemelerinin kurulması yarardan çok zarar verecektir.

Mahkemelerin ihtisaslaşmaları özellikle tavsiye edilmektedir. Ancak ihtisas mahkemelerinin kurulması ile sorun çözülmemektedir. Nitekim bugün çalışmaya devam etmekte olan Aile Mahkemeleri dosya sayısı ile başa çıkamamaktadır. Bu sebeple ilk derece mahkemelerindeki hâkim ve savcı açığının kapatılması konusundaki tavsiye diğer tavsiyelerin hayata geçirilmesi konusunda anahtar rol oynamaktadır.

İdari yargının verimliliğini artırmak amacıyla raporda belirtilen kriterlerin benimsenmesi tavsiye edilmektedir. Ancak idari yargıdaki davaların yığılması ve temizlenememesinin asıl nedeni her siyasi iktidarın göreve gelir gelmez devlet kadrolarında hukuka aykırı atama ve görevden almalar gerçekleştirmesi ve bunların tamamının idari yargıya götürülmesidir. Vergi uyuşmazlıklarında ise etkin vergi toplama sisteminin kurulmamış olması, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınamayıışı ve benzeri başkaca sebeplerden ötürü vergi daireleri hukuka aykırı işlemler yapmak ve buna dayalı tahsilâtlara girişmek konusunda pervasız davranmaktadırlar. Bakanlıklar görevden alma ve atamalarda ve vergi konularında hukuk müşavirliklerinden ya görüş almamakta ya da hukuk müşavirliklerini baskı altında tutarak hukuka aykırı görüş vermeleri sağlanmaktadır. İdari yargıda açılan davaların idare aleyhine sonuçlanması ve yapılan işlemin hukuka aykırılığının tespiti

durumunda ise hukuka aykırı işlem yaparak dava açılmasına ve yargılama masraflarının idareye yüklenmesine sebep olan memurlar hakkında hiçbir yasal işlem yapılmayarak her uyuşmazlığın idari yargıya taşınmasına sebep olunmaktadır. Danıştay'ın görevleri arasında bulunan Bakanlıklara hukuki görüş verme yetkisi birçok bakanlık tarafından göz ardı edilmektedir. Ayrıca yürütmenin etkisi altındaki HSYK'nın Danıştay'a yeni üyelerin seçiminde gösterdiği tutum Danıştay'ın da artık bakanlık hukuk müşavirlikleri gibi siyasi etki ve baskı altına girmesine neden olmuştur. Bu sebeple yargı bağımsızlığının sağlanmasının idari yargıdaki iş yükünü olumlu etkileyebileceği gibi bakanlık hukuk müşavirliklerinin özerk bir yapıya kavuşturulması ve idari yargıya taşınan dava konuları ile ilgili olarak görüşlerinin alınması zorunlu hale getirilmelidir. Rapor idari yargıdaki dava yığılmasının bu açıdan incelemesini içermemektedir.

MAHKEME AĞININ AKILCI HALE GETİRİLMESİ VE İŞLEYİŞİNE YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu insan kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla ücra yerlerdeki mahkemeleri birleştirmeli ve her adliyede bir adli yargı asliye mahkemesi kurarak bu mahkemeler altında bir veya iki yazı işleri bulunan ceza, hukuk gibi ihtisas daireleri oluşturmalıdır.

Mahkemelerin birleştirilmesi adliyelerin birleştirilmesi olarak zaten hayata geçirilmiş durumdadır. Ancak Anadolu'daki adliyelerden büyük illerdeki adliyelerin tek çatı altında toplanması daha büyük önem taşımaktadır. İstanbul'da yapılan yeni adliyelerin bu amaca hizmet ettiği söylenebilir de İstanbul'da adliye sayısı çok fazla ve dağınık durumdadır. Özellikle Türkiye'nin ve dünyanın yakından takip ettiği önemli davaların görüldüğü Beşiktaş adliyesi ile duruşmaların yapıldığı Silivri'deki cezaevinin içindeki duruşma salonu bu açıdan raporda kesinlikle irdelenmemiştir. Cezaevinin içinde duruşma salonu bulunmasının ideal hukuk açısından Adalet Bakanlığı tarafından raporu hazırlayan uzmanlara nasıl anlatıldığını bilemiyoruz. Ancak dünyanın gözünden kaçmasının mümkün olmadığı bu durumun raporu hazırlayan uzman tarafından sorulmadığı da rapordan anlaşılmaktadır. Anlaşılan o ki raporu hazırlayan uzman Türkiye'deki adliyelerin ve özellikle duruşma salonlarının fiziki durumu ile ilgilenmemektedir.

MAHKEMELERİN MALİ YÖNETİMİ İÇİN MALİ KAYNAKLARIN TAHSİSİNE YÖNELİK KRİTERLER VE PROSEDÜRLERE YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığı, bütçe yönetimi stratejileri geliştirmek ve mahkemelere finansman tahsisi için performans değerlendirmesini bir standart olarak kullanmayı düşünmelidir.

Mahkemelerin ve savcılıkların performansı, güvenilir ve tutarlı performans göstergeleri ve etkin ekonomik kıyas kriterleri temelinde değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeler Adalet Bakanlığının, bazı mahkemelere aşırı iş yükü ve dava yığılması sorununun önünü almaya yönelik bütçe kararlarının hazırlanmasında ve gerekçelendirilmesinde kullanılmalıdır.

Mahkemelerle savcılıkların bütçeleri ayrılmalıdır.

Rapordaki mahkemelere finansman tahsisi için performans değerlendirmesinin bir standart olarak kullanılması önerisi karar başına maliyet ve dava başına maliyet kriterlerine

tavsiye edilmektedir. Bu durum çok karar çok para anlamına gelir ki bu mantık adaleti çöktür. Eğer adliyelerin amortisman giderlerinin karşılanması için performans değerlendirmesi isteniyorsa performansı iyi olmayan adliyelerin bakım onarım ya da benzeri harcamaları için daha az ödenek gönderilmesi anlamına gelecektir ki bu da performansı az olan adliyelerin bakımlarının iyi yapılamaması ve fiziki koşulların bozulması anlamına gelir. Raporda mahkemelere finansman tahsisi için performans değerlendirmesinin bir standart olarak kullanılması önerisinin örneği olarak gösterilen Hollanda ve Finlandiya adalet sistemleri çok iyi incelenmeden bu konuda adım atılmamalıdır.

Raporda hâkim ve savcılarının birçok idari görevde bulduklarından bahsedilmektedir. Hâkim ve savcılarının Adalet Bakanlığı içindeki idari görevlerden alınıp mahkemelerde görevlendirilmeleri gerekmektedir. Ancak her ne kadar adliye içindeki idari işlerin yapılmasının, lojman gibi idari konuların idaresinin başka personele bırakılması doğru bir öneri olsa da günümüz Türkiye'sinde her siyasi iktidarın yargıyı baskı altına alma düşüncesi bu konuda sının tanımaz davranışlarda bulunulmasına neden olmaktadır. Yargının baskı altına alınması konusunda o kadar pervasız hareketlerde bulunulmaktadır ki bu amaçla adliyelere gönderilen ödeneklerden tutun da lojmanların kullanılmasına kadar bir konu yargı üyelerini baskı altına almak amacıyla kullanılabilir durumdadır. Bu sebeple idari konularda hâkim ve savcılarının yerini alacak memurların HSYK'ya bağlı olması, sadece oradan talimat almaları ve özlük haklarının da HSYK'ya ayrılacak özerk bütçeden sağlanması daha doğru olacaktır. Rapor Türkiye'deki baskı unsurları içinde en çok kullanılan silahın bütçe olduğunu görmezden gelmiştir.

Mahkemelerle savcılıkların bütçelerinin ayrılmaları önerisinin uygulamada ne gibi yarar sağlayacağı konusuna raporda değinilmemiştir. Bizim için önemli olan bütçenin adalet hizmetinin yerine getirilmesi konusunda verimli kullanılmasıdır. Bu verimin hâkim ve savcı bütçelerinin ayrılması ya da birleştirilmesi ile bir ilgisi olduğunu düşünmüyoruz. Bu sebeple bu öneri yerinde görülmemiştir. Ancak bütçenin idaresinden savcılarının sorumlu olması hâkimlerin savcılardan bağımsız hareket etmelerini engelleyen bir durum yaraması söz konusu ise bütçenin ayrılmasındansa bütçenin idaresinin hâkim ve savcılarla birlikte gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

MAHKEMELERİN YÖNETİMİ İLE HÂKİMLER VE MEMURLAR ARASINDA GÖREV PAYLAŞIMINA YÖNELİK TAVSİYELER:

İlk derece mahkemelerinin öngörüldüğü şekilde birleştirilmesinden sonra ilk derece mahkemelerinde mahkeme başkanlığı ihdas edilmeli ve mahkeme başkanları tayin edilmelidir.

Mahkeme başkanlarının tayininde adayların yönetim ve organizasyon kabiliyetleri dikkate alınmalıdır

Mahkeme başkanları mahkemeleri değerlendirme ve performans standartlarına göre yönetme konusunda eğitilmelidirler

Hâkimler ve savcılar idari görevlerinden kurtarılmalıdır

Mahkeme memurlarının görevleri birbirinden ayrıştırılmalı ve belirlenmeli, bu sayede hukuk asistanı veya hâkim yardımcısının (Rechtspfleger) yerine getirdiği idari görevleri yapabilecek uzmanlaşmış ve eğitim kapasitesi oluşturulmalıdır.

Mahkemelerin birleştirilmesinden sonra mahkeme başkanlıklarının oluşturulması hâkimlerin başkana karşı sorumlu olması anlamına gelir ki başkan ile hâkimin uyuşmadığı durumlarda dosyaların başka hâkimlere verilmesi gibi yargı bağımsızlığını ortadan kaldıran, tabi hâkim ilkesini ortadan kaldıran durumların ortaya çıkması söz konusu olur. Bu sebeple bu önerinin kabulü mümkün değildir.

Raporda “*Bazı adli görevliler, hâkimlerin müdahalesi olmaksızın veya çok az bir adli denetimle belirli davaları çözüme kavuşturacak yetkinliğe sahip olabilir. Bu konuya, hâkimlere ait bazı yetkilerin (Rechtspfleger = hâkimlik mesleğinden olmayan hâkim yardımcıları) devredilmesi gibi yaklaşılabilir. Bu tür adli personel, nizasız vesayet davaları başta olmak üzere belirlenecek bazı hukuk davalarında farklı görevler üstlenebilir*” önerisi getirilmektedir. Türkiye’de çekişmesiz davalar hukuk disiplini almamış kişilerin bu işlere bakmaları çok büyük yanlışlıklara ve hak kayıplarına neden olabilir. Çünkü çoğu zaman noterlikler de bile meydana gelen sahtecilik olayları engellenememektedir.

DAVA TAHSİSİ KRİTERLERİ, UZMANLAŞMA, DAVA YÖNETİMİ, KARARLARIN KALİTESİ VE HUKUKİ BELİRLİLİK KONULARINA YÖNELİK TAVSİYELER:

İçtihat farklılıklarını önlemek ve uygulamaları standart hale getirmek amacıyla aynı mahkemenin, aynı adliyedeki ve hatta aynı ildeki ve bölgedeki mahkemelerin başkanları ve ayrıca hâkimleri arasında deneyim alışverişinde bulunulması ve içtihatların teati edilmesi amacıyla düzenli toplantılar yapılmalıdır

Hukukun hâkimlerce yorumlanmasındaki belirsizlikleri azaltmak ve tarafları özellikle yüksek mahkemelerin kararlarının içeriği konusunda bilgilendirmek amacıyla kararların düzenli biçimde yayınlanması, özetlenmesi ve tasnif edilmesi gereklidir

Mahkeme işlemlerinin süresinin öngörülebilirliği de dikkate alınarak, tarafların avukatlarıyla birlikte işlemlerin süresi hakkında karar vermek amacıyla duruşma günü belirlenmesi uygulamasına geçilmelidir

Hâkimler mahkeme takvimini belirlerken öncelik verilmesi gereken davaları dikkate almalıdırlar

Mahkemeler duruşmaları yürütürken kimin ne zaman hâkim karşısına çıkarılacağı konusundaki belirsizlikleri asgariye indirecek ve insanların belirlenen zamanlarda dinlenmesini sağlayacak biçimde düzenlemelidirler.

Hâkimler arasında yapılması önerilen toplantılar bugün için hâkimler arasında isteğe bağlı olarak yapılmaktadır. Bu toplantıların zorunlu hale getirilmesinde fayda görüyoruz. Ayrıca baroların da benzer toplantılar gerçekleştirerek hazırlayacakları raporları hâkimlerle paylaşmaları önemli bir katkı sağlayacaktır.

Yargı kararlarının yayınlanması konusu ise özellikle Yargıtay üyelerine kolay kolay kabul ettirilecek bir konu değildir. Çünkü verilen yargı kararlarının en önemli ve en yol gösterici olanları Yargıtay üyeleri başta olmak üzere hâkimler tarafından yazdıkları kitaplarda kullanılmak üzere yayınlanmıyor. Avukatlar ve kendi davası ile ilgili araştırma yapan

vatandaş da bu kararları ancak kitap yazan hâkimin kitabından öğrenebiliyor. Bu sebeple özellikle avukatlar örnek kararlara ulaşmak konusunda büyük sıkıntı yaşamaktadırlar.

Hâkim ve savcı sayısındaki açık giderilip mahkemelerdeki dosya sayısı azaltılmadan duruşma günlerinin belirlenmesi konusunda getirilen önerinin hayata geçirilmesi mümkün görünmemektedir.

ARABULUCULUK KONUSUNA YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığı AUÇ ile ilgili bir kamuoyu farkındalık programı uygulamalıdır

Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Avukatlık Kanununda ifade bulan uzlaştırma adli uygulamalarda etkin biçimde kullanılmalıdır ve hâkimler, savcılar ve avukatlar bu konuda eğitilmelidir

Hâkimler arabuluculuğu kullanmaya teşvik edilmelidir

Arabuluculuk Kanunu Tasarısı kanuni aşmalı ve yürürlüğe konmalıdır. Arabulucuların seçilmesine yönelik kriterler netleştirilmeli ve hâkimler arabulucuların seçimi ve eğitimi sürecine dâhil edilmelidir.

Ayrıca, avukatlar arabulucu olabilmelidirler.

Raporda Adalet Bakanlığının AUÇ ile ilgili bir kamuoyu farkındalık programı uygulamasından neyin kastedildiği anlaşılammıştır.

Kanunlarımızda bulunan uzlaştırma ile ilgili hükümlerin uygulanamamasının en önemli nedenlerinden biri uzlaştırma konusunda bu görevi yürütecek olan avukatların bu işi yapmaları durumunda bir türlü avukatlık ücretlerini alamamalarıdır. Tarafları uzlaştırmaları durumunda ücretini alamayacak olan avukat bu sebeple uzlaşma yolunu hiç dikkate almadan doğrudan dava açma yoluna gitmektedir. Ceza yargılamalarında ise soruşturma aşamasında uzlaşmaya taraflar yeterince yönlendirilmemekte sadece kanunen zorunlu olduğu için uzlaşma isteyip istemedikleri sorulmaktadır. Uzlaşmanın hüküm ve sonuçları taraflara ayrıntılı şekilde anlatılmadan uzlaşma konusu tutanağa geçirilmektedir.

Raporda Arabuluculuk yasa tasarısının avukatların muhalefeti yüzünden çıkarılmadığı yazılıdır. Anlaşılan o ki raporu hazırlayan uzman arabuluculuk yasa tasarısında ortaya koyduğumuz çekincelerden haberdar edilmemiştir. Hazırlanan arabuluculuk yasa tasarısında avukatların arabulucu olmalarını engelleyen bir hüküm olmamasına rağmen avukatların da arabulucu olabilmeleri raporda tavsiye edilmektedir. Arabuluculuk yasa tasarısının avukatlar tarafından eleştirilmesinin en önemli nedeni avukatların arabulucu olmalarının engellenmeye çalışılması değil üniversite mezunu herkesin arabulucu olmasına olanak tanınmasıdır. Dolayısıyla ilahiyat fakültesi mezunları da arabulucu olabilecektir. Hatta Türkiye'nin uzun yıllar denkliğini kabul etmediği ancak yeni yapılan yasal düzenleme ile kabul edilen Mısır'daki El Ezher Üniversitesi mezunları da arabulucu olma hakkını elde edecektir. Bu sebeple arabuluculuk yasa tasarısı hakkında Avrupa Birliği'nin daha ayrıntılı bilgilendirilmesi gerekmektedir.

MAHKEME İŞLEMLERİNİN SÜRESİ VE GÖRÜLMİYİ BEKLEYEN DAVALARA YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, adli faaliyetlerin etkinliğini artırmak amacıyla, ara aşamalar da dâhil adli işlemlerin süresini izlemek ve değerlendirmek için CEPEJ standartlarına uygun kriterleri belirlemelidir

Hâkimler izleme mekanizmaları geliştirmek ve görülmeyi bekleyen farklı dava kategorileri arasından bazı davalara öncelik verilmesine dair kurallar oluşturmak suretiyle eski davalara özel itina göstermelidirler

Hâkimler ve savcılar tutukluluk halinin söz konusu olduğu davaların süresine özel önem göstermeli, bu davalara öncelik vermeli ve yargılama süresinin adli sürecin kalitesinin ve savunma haklarının elverdiği ölçüde kısa tutulmasını sağlamalıdır.

Bu konularla ilgili olarak birçok mahkeme aynı ya da benzer uygulamalar yapmaktadır. Ancak bu önerilerin olumlu sonuç doğurabilmesi hâkim ve savcı açığının kapatılmasına bağlıdır.

CMK'nın ve TCK'nın sürekli değişmesi nedeniyle ceza dosyalarının lehe olan kanun hükmünün uygulanması için ilk derece mahkemeleri ile Yargıtay arasında sürekli gidip gelmesi ceza yargısındaki dosya yığılmasının en önemli nedeni iken ve kamuoyu vicdanını derinden sarsacak bazı davaların zamanaşımına uğrama tehlikesi ve azami tutukluluk süresinin dolması ile zorunlu olarak salıvermelerin başlaması konusuna raporda hiç değinilmemiştir.

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE UYAP'A YÖNELİK TAVSİYELER:

İstatistikî raporlama için UYAP'ın işlevselliği artırılmalıdır.

UYAP'ın işlevselliği mutlaka artırılır. Ancak UYAP ile ilgili en önemli sorun sistemin çoğu zaman ya yavaş çalışması ya da hiç çalışmamasıdır. Bu UYAP hazırlanırken Türkiye'de ki adalet mekanizmasının internetteki işlem hacminin iyi hesaplanmadığını göstermektedir.

Son yıllarda meydana gelen dijital ortamda elde edilmiş deliller üzerindeki şaibeler ve dijital ortamda yaratılan deliller Türkiye'de ki dijital ortam güvenliğini kuşku hale getirmiştir. Bu kuşuklar giderilmeden ve gerekli denetim ve güvenlik mekanizmaları kurulmadan UYAP'ın adalet mekanizmasında daha etkin hale gelmesi hukuk çevrelerini endişelendirmektedir.

İÇTİHAHLARA ERİŞİM VE ŞİKÂyetLERLE İLGİLİ İŞLEMLERE YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığı kamuoyunun etkin yönlendirilmesi ve bilgilendirilmesi için mahkemelerde ve savcılıklarda UYAP'la bağlantılı danışma masaları oluşturmalıdır.

Adalet Bakanlığı her türlü usulle ilgili olarak toplum için bilgilendirme broşürleri geliştirmelidir

Adalet Bakanlığı bir "dava tarafları için rehber" hazırlayarak basmalı ve mahkeme yararlanıcılarının adli hizmetler hakkında tam ve doğru bilgi aldıklarını kontrol etmek

amacıyla yararlanıcılardan geri bildirim almak için memnuniyet anketleri ve araçlar gibi uygun bir mekanizma geliştirmelidir

Adalet Bakanlığı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu mahkeme çalışanlarının, avukatların ve yararlanıcıların mahkemelerin işleyişi ve adli sistemden duydukları memnuniyete ilişkin düzenli anketler yapmalı ve bu bilgileri adli sisteme ilişkin stratejiler geliştirmek ve planlamak için kullanılmalıdır.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu mahkemelerin aksaklıklarını tespit etmek, mahkemelerin işleyişlerinin iyileştirilmesi ve daha ileri aksaklıkların engellenmesi için yöntemler geliştirmek amacıyla adli sistem aksaklıkları hakkındaki şikâyetleri ele almak için bir normatif bir çerçeve oluşturmalıdır

Adalet Bakanlığı davaların aşırı uzun sürmesi durumunda oluşacak zararın tazmini için mekanizmalar oluşturmalıdır

Rapor mahkeme ve savcılıklarda UYAP'la bağlantılı danışma masaları oluşturulmasını tavsiye etmektedir. Mahkemelerden ve savcılıklardan hizmet alan vatandaşların böyle bir hizmete ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Ancak danışma hizmetinin avukatlar eliyle yürütülmesi gerekirken bunun mahkemelerde adalet bakanlığına bağlı hukuk disiplini almamış memurlar eliyle yürütülmesi mümkün değildir. Çünkü mahkemeye gelen kişiye yine mahkemede yani karar merciinde danışma hizmeti verilmesi her ne kadar davanın esasına ilişkin bir durum amaçlanmasa da gerek hâkimleri ve savcılarını zor durumda bırakacak gerekse mahkemelerde danışmanlık hizmeti verecek memurları iş takipçisine dönüştürecek durumlar yaratabilir. Bunun yerine avukatların danışmanlık hizmetlerinin artırılması ve bu konuda ücretlerini tahsil edebilmelerinin teminat altına alınabilmesine ilişkin düzenlemeler yapılması daha yerinde olacaktır. Örneğin Avrupa'nın tamamında uygulanmakta olan hukuki himaye sigortası bu konuda önemli bir ihtiyacı giderecek olmasına karşın raporda tavsiye edilmemektedir.

Mahkemelerin işleyişi ve adli sistemden duyulan memnuniyete ilişkin olarak yapılması önerilen anketler sadece Adalet Bakanlığı tarafından değil Türkiye Barolar Birliği tarafından da yapılmalıdır.

Adalet Bakanlığına davaların aşırı uzun sürmesi durumunda oluşacak zararın tazmini için mekanizmalar oluşturması tavsiye edilmelidir. Gerek yukarıda açıkladığımız usul hükümleri ile ilgili sorunların giderilmesi gerekse yargılamanın uzamasından kaynaklanan zararların giderilmesi için bu mekanizmanın oluşturulmasında Türkiye Barolar Birliği ve avukatlar etkin rol almalıdırlar.

Rapor içtihatlarla erişim konusunda başlık açmıştır ancak bunu sadece vatandaş açısından ele almıştır. Hal bu ki avukatların içtihatlarla erişimi de çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Ancak yüksek mahkeme üyeleri ve ihtisas mahkemeleri önemli içtihatlarla ulaşmak ve bunları yazdıkları kitaplarda kullanmak konusunda hiçbir zorlukla karşılaşmamaktadırlar. Yüksek mahkemelerin verdikleri kararların tamamının internet ortamına aktarılmamış olması da yine raporda dikkate alınmamıştır.

ADLİ YARDIMA ERIŞİME YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Bakanlığı adli yardım için yeterli bütçe ayırmalı ve avukatların ücretlerini benzeri davalarda davalılar tarafından ödenen ücretlerle uyumlu olarak artırmalıdır.

Adli yardım konusunda rapor sadece CMK hizmetini kapsayan hükümler içermektedir. Hal bu ki hukuk yargılamasında da var olan adli yardım hizmetine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Her iki adli yardım konusunda da özellikle avukatların hak ettikleri ücreti alamamalarının dışında özellikle CMK görevlendirmelerinde dava ile ilgili diğer zorunlu masraflarda alınmamaktadır. Örneğin CMK avukatlarının yol masrafları Adalet Bakanlığı tarafından karşılanmamaktadır. Rapor bu yönüyle eksik olmuştur.

BİLİRKİŞİLERE YÖNELİK TAVSİYELER:

Mahkeme bilirkişiliği sistemi düzeltilerek gözden geçirilmeli, sistemde resmi bilirkişilik ücretleri belirlenmelidir; görüşünün sunulması için zaman sınırı getirilmelidir; mahkeme bilirkişileri çapraz sorgulanmaya tabi tutulmalıdır.

Bilirkişilerin görüşlerini sunmaları konusunda mahkemece belli bir süreye bağlı tutulmaları mümkünse de bu süreye uyulmaması durumunda caydırıcı bir yaptırım bulunmamaktadır. Ayrıca bilirkişi raporunu hazırlayanların rapor hakkında çapraz sorguya tutulmalarına olanak tanınması için bir sonraki duruşmada hazır olmalarını zorunlu tutan bir yasal hüküm de bulunmamaktadır. Bilirkişilerin hazırladıkları raporlarda kanunen yasak olmasına karşın hâkimin görevine giren konularda hüküm vermesi gibi durumlarda da bilirkişilere her hangi bir yaptırım uygulanmamaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri mahkemelerin ihtisaslaşmamalarıdır. Ayrıca basit matematik işlemlerini gerektiren dosyalarda dahi Yargıtay'ın bilirkişiye gidilmesini zorunlu tutan kararları bilirkişilik kurumunun yozlaşmasında büyük etken olmuştur. Raporu hazırlayan uzmanlar bilirkişilik konusunu bu yönleri ile ele almamışlardır.

CEZA ADALETİ SİSTEMİNE YÖNELİK TAVSİYELER:

ADLİ TIP KURUMUNA YÖNELİK TAVSİYELER:

Adli tıp muayenelerinin devlet hastanelerine ya da sağlık merkezlerine nakledilmesi süreci hızlandırılmalıdır.

Sağlık Bakanlığı'nın adli tıp muayenesi yapabilecek bilgiye sahip doktorlarının bulunup bulunmadığı konusunda ve bu bilgiye sahip doktorların yetiştirilmelerinin gerekliliği konusunda raporda bir açıklama bulunmamaktadır. Bunlar yapılmadan adli tıp muayenelerinin devlet hastanelerinde yapılmaya başlanması sakıncalar doğurabilir.

Bu başlık altında yapılan öneriyle bağlı olarak uzun yıllar işkence iddialarının yöneltildiği Türkiye'ye karşı işkence ile ilgili her hangi bir tespit yapılmamıştır. Hal bu ki avukatlar ifadelerin alınmasından sonra karakollardan ayrılmakta ve sonrasında neler olabileceği bilinmemektedir. İşkencenin önlenmesi ve tespiti konusunda daha iyi bir denetim mekanizmasının kurulması ve adli muayenenin de bu kapsamda yeniden ele alınması gerekmektedir.

ADLİ KOLLUĞUN ROLÜ VE İŞLEVİNE YÖNELİK TAVSİYELER:

Adli Kolluk yönetmeliği uygulanmalıdır.

Cumhuriyet Savcılığına bağlı adli kolluk birimleri kurulmalıdır ve ceza gerektiren karmaşık suçları soruşturmak için savcılıkların bünyelerinde özel adli kolluk birimleri oluşturulmalıdır.

Kolluk soruşturmasının öncelikleri; kolluk raporlarının içerikleri hakkında rehber; tercihen BT yoluyla sorunsuz iletişim kanalları; soruşturmaların süresi; delil araştırma yolları; kolluk görevlerinin niteliği ve niceliği hakkında anlaşmalar; savcılıklardan geri bildirimler hakkında yazılı rehberler ve protokoller yayınlamak suretiyle savcılar kolluğu soruşturma teknikleri hakkında bilgilendirmelidirler.

Adli kolluk yönetmeliğinin uygulanmasını en yakından takip edecek ve uygulanması konusunda gerekli müdahaleleri yapacak olanlar biz avukatlarız. Ancak birçok konuda olduğu gibi bu konuda da yeterli duyarlılık gösterilmemektedir.

YARGILAMA ÖNCESİ TUTUKLULUĞA YÖNELİK TAVSİYELER:

Yargılama öncesi tutukluluk hali ancak kamu yararı için kesinlikle gerekli olduğu durumlarda sınırlı tutulmalı, bununla birlikte devam ettiği müddetçe tutukluluk hali kesin kamu yararı nedeniyle yeterli gerekçelere dayandırılmalıdır

Her halükarda yargılama öncesi tutukluluk makul süreyi aşmamalıdır.

Uygulamada tutukluluk halinin kanuni gerekçesini oluşturan CMK m. 100 vd. son derece kötü uygulanmakta ve hak kayıplarına neden olmaktadır. Ayrıca tutukluluk kararlarında yeterli gerekçe oluşturulamamaktadır. Rapor CMK'dan kaynaklanan uzun tutukluluk sürelerini göz önüne almamıştır.

SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ, ADİL YARGILANMA, SAVCILARIN TARAFSIZ GÖRÜNMESİ VE AVUKATLARIN SORUŞTURMA DOSYASINA ERİŞİMİNE YÖNELİK TAVSİYELER:

Ceza yargulamalarında çapraz sorgulama tam olarak uygulanmalıdır.

Adliyelerde savcıların odalarının yeri hâkimlerin odalarından tamamen ayrı bir yerde olmalıdır.

Savcılar duruşma salonuna hâkimler tarafından kullanılan kapıların dışında ayrı bir kapıdan girip çıkmalıdır.

Savcılar ve savunma avukatlarının duruşma salonlarındaki yerleri eşit seviyede olmalıdır.

Sanıkların mevcut durumda masumiyetlerine ya da suçluluklarına işaret eden belgelere davanın başında erişebilme hakkı olmalı ve bu hakkın kısıtlanması kesin bir kamu yararını koruma gereğinden kaynaklanmalı ve kısıtlama hâkim kararıyla getirilmelidir.

Bu başlık altında yapılan tavsiyeler avukatların belki de en çok dile getirdikleri adalet mekanizmasındaki olumsuzlukları içermektedir. Öyle sanıyoruz ki bir sonraki raporda da bu tavsiyeler tekrarlanmak zorunda kalınacaktır.

ÇOCUK ADALETİNE YÖNELİK TAVSİYELER:

Özgürlüğü kısıtlanan her çocuk yetişkinlerden ayrı bir yerde gözaltında tutulmalıdır.

Çocuklar sadece çocuk mahkemelerinde ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanmalıdırlar.

Savcılar ve hâkimler çocukların karıştığı davaları ele alırken özel itina göstermeli ve soruşturmalar ile duruşmaları makul süre ilkesine uygun olarak hızlandırmalıdırlar.

Raporun bu bölümünde yapılan tavsiyeler çocukların yargılamalar hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadığını göstermektedir. Çünkü gerek çocukların işlediği suçları takiple görevlendirilen kolluk güçleri ve onların çalıştığı ortamlar gerekse çocukların ifadelerinin alındığı ve yargılamalarının yapıldığı savcılık ve mahkemeler uygun fiziki koşullara sahip olamamakla beraber buralarda çalışmakta olan psikolog ve diğer yardımcı elemanlar yargılanmakta olan çocuklarla yeterince ilgilenememekte hatta mahkeme ve savcılıklara sundukları raporların neredeyse tamamını bilgisayarın kopyala yapıştır seçeneklerini kullanarak hazırlamaktadırlar. Dolayısıyla her bir çocuk için o çocuğun özel durumu hakkında saclık ve mahkemeleri yeterli derecede aydınlatacak özel inceleme yapılamamaktadır.

HÂKİM VE SAVCILARIN EĞİTİMİNE YÖNELİK TAVSİYELER:

Adalet Akademisi Ülke çapındaki hâkim ve savcılarının eğitim ihtiyaçlarını belirleyerek merkezi ya da âdemi merkezi seviyede bütün hâkim ve savcılar için yılda en az bir kez eğitim faaliyeti düzenleyecek biçimde hizmet içi eğitim yapılanmasını güçlendirmelidir.

Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı hâkim ve savcılarının eğitimiyle ilgilenmemelidir; yasal çerçeve, adli eğitimin sadece Adalet Akademisine bırakılması sağlanacak şekilde netleştirilmelidir.

Hâkim ve savcılarının eğitiminden önce hukuk fakültelerinin sayısı ve verilen eğitimin kalitesinin sorgulanması gerekirdi. Ancak raporda bu konu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca meslek içi eğitim seminerine hakim ve savcılarının yeterince ilgi göstermedikleri de bilinmektedir.

SONUÇ:

Avrupa Birliği komisyonu adına hazırlanan “Türk yargısının etkinliği ve ceza adalet sistemi” başlıklı rapor öncelikle ve özellikle hukuki vasfından öte stratejik ve siyasi bir metin niteliğindedir. Bu yönüyle özgürlükler, insan hakları ve hukukun üstünlüğü iddialarına rağmen masum ve samimi değildir. Keza rapor bünyesinde doğrudan tanımlanmayan sinsi bir anlayışla hedef unsur, bölge ve kitleleri gözetmektedir. Bilindiği üzere AB’nin lokomotif ülkelerinden Almanya’da dil birliği ve kaçınılmaz olarak yargı dili Anayasal ve yasal korumaya alınarak pekiştirilmiş ve kutsanmıştır. Bu çerçevede başta istinaf mahkemeleri olmak

üzere yapılan değerlendirmeler ve öneriler ihtiyatla karşılanmaya layıktır. Esasen toplumsal bir özdeyiş ve içtihat olarak en tehlikeli yalanın yarısı doğru olan yalan olduğu hatırlanmalıdır. Öte yandan rapor AB bünyesindeki kıyas edilebilecek ülkeler nezdinde de bütünlüğü itibariyle adil bir karakter sergileyememektedir.

